

Deze tekst bevat een toelichting op een thema dat aan bod komt in:

EHBI 2.0. Eerste Hulp Bij Instructie

Wat elke onderwijsprofessional moet weten over de fundamenteën van de basisvaardigheden

Wied Ruijsenaars en Cécile Ruijsenaars-Elshoff (2023).

Antwerpen/'s Hertogenbosch: Gompel&Svacina

© 2023 A.J.J.M. Ruijsenaars & C.Th.G. Ruijsenaars-Elshoff

EHBI 2.0: Uitwerking QR-9

QR-9 Drie vragenlijsten

Toelichting bij de drie individueel in te vullen lijsten met telkens 10 stellingen

Lijst 1 Mijn algemene didactische principes die dagelijks terugkeren

Lijst 2 Wij volgen de leerlingen en wij communiceren erover

Lijst 3 Als team gaan wij uit van een gezamenlijke visie

Het aanleren van de basisvaardigheden is een opdracht voor elke individuele onderwijsgevende, in afstemming met de overige teamleden en aangestuurd vanuit de directie. De basisvaardigheden komen tot stand vanaf de start van het onderwijs en blijven zich dankzij het instructieproces gedurende de hele schoolloopbaan ontwikkelen.

Op elk moment dat nieuwe kennis of een volgende stap in een vaardigheid aan bod komt, kan de onderwijsgevende een beroep doen op een aantal algemene didactische principes. *Lijst I* bevat een keuze uit de principes die in de literatuur worden beschreven. De stellingen bieden handvatten om te reflecteren over het eigen didactisch handelen en daarover met collega's van gedachten te wisselen.

De individuele onderwijsgevende werkt samen met collega's voor dezelfde leerlingen gedurende hun hele schoolloopbaan aan hetzelfde einddoel. Gezamenlijk zijn zij daarover verantwoording schuldig aan de leerlingen en hun ouders/opvoeders, gebaseerd op observaties en betrouwbare systemen om de ontwikkeling te volgen. De stellingen in *lijst II* en *lijst III* gaan respectievelijk over de werkwijze van alle collega's, inclusief de communicatie met ouders/opvoeders, en de visie van het team op het aanleren van de basisvaardigheden. In beide gevallen is na individuele invulling het bereiken van consensus het doel.

De lijsten zijn een handvat om de discussie met elkaar te voeren. Er is geen algemeen geldende norm en teams/scholen zullen van elkaar verschillen. Ook sterk opvallende resultaten op afzonderlijke stellingen kunnen aanleiding tot discussie zijn. Op basis van een reeks uitgevoerde proefafnames, geven we van elke lijst een voorbeeld waarop het meest frequent en door een zeer ruime meerderheid is gereageerd met 'nee':

Lijst 1. **Nee** op stelling 2 (uit: Mijn algemene didactische principes die dagelijks terugkeren):

Ik laat leerlingen veel en gevarieerd oefenen met de (voorwaarden voor de) basisvaardigheden, maar pas als de kans op fouten (vrijwel) is uitgesloten.

Lijst 2. **Nee** op stelling 7 (uit: Wij volgen de leerlingen en wij communiceren erover):

Wij zorgen van meet af aan voor extra ondersteuning voor leerlingen waarbij de ontwikkeling van de basisvaardigheden opvallend anders is. Wij leggen dat vast, volgen of het werkt en houden het ook voor henzelf en de ouders inzichtelijk bij.

Lijst 3. **Nee** op stelling 5 (uit: Als team gaan wij uit van een gezamenlijke visie):

In het team spreken wij af hoe wij de basisvaardigheden, zo nodig met gebruik van compenserende middelen, laten toepassen in alle curriculumonderdelen en in alle leerjaren.

Nogmaals: er is geen vaststaande norm, maar elk van de drie voorbeelden (met een meerderheid in het team aan nee-antwoorden) kan voor een directie aanleiding zijn tot discussie om met het team te komen tot consensus en afspraken.

Bronnen ter verdere oriëntatie

Dussel, D., Kirschner, P., Langerak, P., Ruijsenaars, W., Versfelt, J., & Zonnenberg, L. (2022). *Acht praktische handvatten op school en in de les voor beter rekenonderwijs. Hoe je door automatisering van basisbewerkingen bij het rekenen betere reken- en wiskunderesultaten realiseert*. Stichting LeerKRACHT.

<https://doorloopjes.nl/2022/11/acht-praktische-handvatten-op-school-en-in-de-les-voor-beter-rekenonderwijs/>

Rosenshine, B. (2012). Principles of Instruction. Research Based Strategies That All Teachers Should Know. *American Educator*, 36,1. <https://www.aft.org/sites/default/files/Rosenshine.pdf>

Van der Leij, A., Struiksma, C., & Ruijsenaars, W., (2023). *Blauwdruk Duurzame Aanpak Leesproblemen en Laaggeletterdheid. Instrument voor schoolteams die hun beginsituatie willen bepalen als basis voor verbeteringsacties*. <https://dyslexiecentraal.nl/>

Onderstaande lijst bevat 10 stellingen over algemene didactische principes in de klas of groep. Ze vormen een kader waarbinnen via gerichte instructie de kwaliteit van de verschillende typen kennis is te verbeteren. Het heeft de vorm van een checklist in de ik-vorm om te reflecteren over het eigen handelen in de jaargroep/klas. De reflectie is te ondersteunen door de resultaten te bespreken met collega's. Vul de lijst individueel in!

Lijst 1 Mijn algemene didactische principes die dagelijks terugkeren

1. Ik start mijn les met een warming-up om de inhoudelijk relevante kennis die eerder geleerd is te activeren.	j/n
2. Ik laat leerlingen veel en gevarieerd oefenen met de (voorwaarden voor de) basisvaardigheden, maar pas als de kans op fouten (vrijwel) is uitgesloten.	j/n
3. Ik leer de basisvaardigheden in kleine stappen aan en met een zo klein mogelijke kans op fouten. Fouten maken heeft geen zin.	j/n
4. Ik leer aanvankelijk vaste procedures aan, eventueel ondersteund met een eenduidig model. Ik varieer pas na foutloze beheersing.	j/n
5. Ik doe hardop voor hoe ik zelf, ook tijdens andere taken, let op de juiste toepassing van de lees-, spelling- en rekenprocedures.	j/n
6. Ik herhaal frequent de kennis die bij de basisvaardigheden wordt aangeleerd en overhoor het, gespreid over verschillende momenten.	j/n
7. Ik vind het essentieel dat leerlingen weten dat basisvaardigheden onmisbaar zijn. Ik laat ze telkens ervaren hoe ze het geleerde met succes kunnen toepassen in een nieuwe context.	j/n
8. Ik zorg voor een positief, veilig klimaat en controleer of mijn instructie begrepen is. Fouten vragen om procesgerichte feedback en om betere procesgerichte instructie van <i>mijn</i> kant.	j/n
9. Ik wacht bij signalen van demotivatie en weerstand niet af, maar ga samen met de leerling na welke aanpassing ik kan maken.	j/n
10. Ik ga bij problemen in de basisvaardigheden na hoe ik mijn instructie beter kan afstemmen op de kwaliteit van de (voor)kennis van de leerling.	j/n

Onderstaande lijst bevat 10 stellingen (individueel in te vullen) over belang van de basisvaardigheden voor alle leerlingen en over de concrete werkwijze binnen de school. Het aanleren van de basisvaardigheden en de communicatie daarover met ouders/opvoeders zijn een verantwoordelijkheid van alle collega's. De stellingen zijn daarom geformuleerd in de wij-vorm. De resultaten zijn samen te bespreken met als doel om tot consensus te komen.

Lijst 2 Wij volgen de leerlingen en wij communiceren erover

1. <u>Wij</u> observeren vanaf de eerste dag of onze instructie aansluit bij de voorkennis van de leerlingen.	j/n
2. <u>Wij</u> maken een duidelijk onderscheid tussen het systematisch aanleren van de technische basisvaardigheden en de toepassingen ervan.	j/n
3. <u>Wij</u> volgen via een betrouwbaar systeem de individuele ontwikkeling van de technische basisvaardigheden. Wij geven de ouders op begrijpelijke wijze inzicht hierin..	j/n
4. <u>Wij</u> hechten bij de individuele beoordeling van de leerontwikkeling vooral waarde aan de geobserveerde kwaliteit van de prestaties. Wij delen dit met de ouders.	j/n
5. <u>Wij</u> hechten veel waarde aan de signalen van ouders over de reacties van hun kind. Wij nemen hun zorgen over de basisvaardigheden serieus.	j/n
6. <u>Wij</u> leggen afspraken voor de lange termijn vast wanneer leerlingen extra aandacht nodig hebben bij het leren van de technische basisvaardigheden. Ouders kennen die afspraken en mogen ons daarop aanspreken.	j/n
7. <u>Wij</u> zorgen van meet af aan voor extra ondersteuning voor leerlingen waarbij de ontwikkeling van de basisvaardigheden opvallend anders is. Wij leggen dat vast, volgen of het werkt en houden het ook voor henzelf en de ouders inzichtelijk bij.	j/n
8. <u>Wij</u> kunnen, uitsluitend in overleg met de ouders, een specialist onderzoek laten doen naar de kwaliteit van de basisvaardigheden. Wij doen dit om concrete handvatten te krijgen voor de aanpak binnen school.	j/n
9. <u>Wij</u> zorgen bij hardnekkige problemen in de ontwikkeling van de technische basisvaardigheden van meet af aan voor een transparante, controleerbare documentatie.	j/n
10. <u>Wij</u> hebben vastgelegd wie binnen ons team de regie heeft over de afspraken en uitvoering m.b.t. de individuele ondersteuning bij de basisvaardigheden. Deze persoon is hiervoor het aanspreekpunt voor de ouders.	j/n

Onderstaande lijst met 10 stellingen (individueel in te vullen) richt zich op de visie van team en directie. De resultaten vragen om teamoverleg met consensus als doel.

Lijst 3 Als team gaan wij uit van een gezamenlijke visie

1. Als <u>team</u> dragen wij uit dat een goede basisvaardigheid in technisch lezen, spellen en rekenen van belang is voor een zo volwaardig mogelijke deelname aan de samenleving.	j/n
2. Omdat het aanleren van de basisvaardigheid in technisch lezen, spellen en rekenen een kerntaak is van ons hele <u>team</u> , besteden wij er dagelijks expliciet tijd aan.	j/n
3. Als <u>team</u> hebben wij een realistisch streefdoel geformuleerd en vastgelegd voor het niveau van de technische basisvaardigheden van al onze leerlingen. We gaan regelmatig actief na of we dit doel bereiken, maar ook óf en hoe onze aanpak is te verbeteren.	j/n
4. Als <u>team</u> waarborgen wij een doorgaande lijn van Groep 2 naar Groep 3 bij het aanleren van de technische basisvaardigheden. Bij elkaar observeren is een krachtig hulpmiddel.	j/n
5. In het <u>team</u> spreken wij af hoe wij de basisvaardigheden, zo nodig met gebruik van compenserende middelen, laten toepassen in alle curriculumonderdelen en in alle leerjaren.	j/n
6. Omdat motivatie een gevolg is van het ervaren van succes zorgen wij als <u>team</u> voor een schoolklimaat dat hierop gericht is. Het is onze taak om daarmee demotivatie en sociaal-emotionele schade te voorkomen.	j/n
7. Individuele verschillen in de basisvaardigheden tussen leerlingen zijn normaal en vragen van ons hele <u>team</u> op elkaar afgestemd maatwerk gedurende alle leerjaren. Zo nodig vragen we extern advies.	j/n
8. Het is de visie van ons hele <u>team</u> om bij vroegtijdig opvallende instructiebehoefte niet af te wachten. Wij passen ons aan en zorgen voor een doorgaande lijn tussen alle groepen met een goede overdracht van de best passende aanpak.	j/n
9. Wij hebben binnen het <u>team</u> actuele (wetenschappelijk) onderbouwde kennis in huis over effectieve instructie voor de basisvaardigheid in technisch lezen, spellen en rekenen. Onze interne specialisten krijgen tijd om deze kennis uit te dragen.	j/n
10. Wij staan als <u>team</u> open voor nieuwe (wetenschappelijk) onderbouwde ontwikkelingen. De directie stuurt dit aan en bewaakt het traject van implementatie en borging.	j/n